

ПРАВА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Статтю присвячено дослідженню правам державних службовців правоохоронних органів, як одному із обов'язкових елементів їх адміністративно-правового статусу.

Наголошено, що серед науковців досі відсутній єдиний правовий підхід щодо визначення змісту таких понять, як "правовий статус" та "адміністративно-правовий статус".

Правовий статус визначено, як загальну, комплексно-універсальну, різноаспектну, цілісну категорію, що має чітку структуру та визначає принципи взаємодії між суб'єктами суспільних відносин, а також місце кожного в існуючій системі правових відносин.

Зазначено, що одним із різновидів адміністративно-правового статусу особи є статус державного службовця правоохоронного органу під яким можна розуміти сукупність прав і обов'язків, гарантій, закріплених за державними службовцями правоохоронних органів законами, підзаконними нормативно-правовими актами, положеннями, посадовими інструкціями, статутами.

Запропоновано до основних елементів адміністративно-правового статусу державного службовця правоохоронного органу віднести: права, обов'язки, гарантії.

Визначено, що систему прав, державних службовців правоохоронних органів складають: 1) конституційні права, та ті, яких закріплено в законодавстві про державну службу, що є загальними для усіх державних службовців; 2) права, яких закріплено спеціальними актами законодавства, якими врегульовано діяльність правоохоронних органів в цілому, або окремих правоохоронних органів, дія яких розповсюджується на усіх державних службовців правоохоронних органів або тільки на окремих, які проходять службу у відповідному правоохоронному органі.

Вказано, що права, якими наділені державні службовці правоохоронних органів можна класифікувати на певні різновиди, зокрема: за сферою впливу (на юридичні, економічні, соціальні, ідеологічні (морально-духовні), політичні тощо); за специфікою правового статусу (права, що властиві працівникам правоохоронних органів як державним службовцям (загальні), і ті, що забезпечують їхній особливий правовий статус як працівників правоохоронного органу в якому вони проходять службу).

Ключові слова: державний службовець, правоохоронний орган, адміністративно-правовий статус, гарантії, права, обов'язки.

RIGHTS OF CIVIL LAW ENFORCEMENT SERVANTS AS AN ELEMENT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS

The article is devoted to the study of the rights of civil servants of law enforcement agencies, as one of the mandatory elements of their administrative and legal status.

It is emphasized that among scholars there is still no single legal approach to determining the content of such concepts as "legal status" and "administrative and legal status."

The legal status is defined as a general, integrated, multifaceted, holistic category that has a clear structure and defines the principles of interaction between the subjects of public relations, as well as the place of each in the existing system of legal relations.

It is noted that one of the types of the administrative and legal status of a person is the status of a civil servant of a law enforcement agencies, which can be understood as a set of rights and responsibilities, guarantees assigned to civil servants of law enforcement agencies by laws, regulations, job descriptions, statutes.

It is proposed to include the following elements of the administrative and legal status of a civil servant of a law enforcement agency: rights, responsibilities, guarantees.

It is determined that the system of rights of civil servants of law enforcement agencies consists of 1) constitutional rights, and those enshrined in the legislation on civil service, which are common to all civil servants; 2) rights enshrined in special acts of legislation governing the activities of law enforcement agencies as a whole, or individual law enforcement agencies, the effect of which extends to all civil servants of law enforcement agencies or only to individuals serving in the relevant law enforcement agency.

It is stated that the rights granted to civil servants of law enforcement agencies can be classified into certain types, in particular: by a sphere of influence (legal, economic, social, ideological (moral and spiritual), political, etc.); according to the specifics of the legal status (rights that are inherent in law enforcement officers as civil servants (general), and those that provide their special legal status as employees of the law enforcement agency where they serve).

Key words: *civil servant, law enforcement agency, administrative and legal status, guarantees, rights, responsibilities.*

Актуальність теми дослідження. Чітке визначення прав за державними службовцями правоохоронних органів сприяє не тільки кращому виконанню повноважень та завдань, покладених на відповідний правоохоронний орган, а й – дозволяє краще контролювати їх виконання, та у разі виявлення порушень, застосовувати до винних заходи дисциплінарного впливу. З огляду на зазначене, набуває актуальності дослідження сутності прав, якими наділені державні службовці, що проходять службу в правоохоронних органах як елементу їх адміністративно-правового статусу, здійснення їхньої класифікації.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням окремих питань, пов'язаних із адміністративно-правовим статусом деяких суб'єктів адміністративного права займалися такі науковці, як В.Б. Авер'янов, А.М. Авторгов, Н.О. Армаш, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, Т.О. Гуржій, С.Д. Гусарев, Я.С. Золотарьова, Є.В. Додін, Д.С. Каблов, С.Ф. Констан-

тінов, Л.В. Крупнова, У.І. Ляхович, М.І. Іншин, А.В. Панишин, Ю.А. Тихомиров та інші.

Постановка завдання (формулювання цілей статті). Метою статті є розкриття сутності прав державного службовця правоохоронного органу як необхідного структурного елементу його адміністративно-правового статусу. Основними завданнями автор ставить перед собою визначення правової природи такого структурного елемента адміністративно-правового статусу як права державних службовців правоохоронних органів, визначення можливих критеріїв їх класифікації та розкриття загальних положень щодо обов'язків службовців правоохоронної сфери.

Виклад основного матеріалу. Одним із видів правового статусу певної категорії осіб є вид професійної діяльності, яким є державна служба в правоохоронних органах. Необхідність дослідження правового статусу державних службовців у цілому, у тому числі правоохоронних органів, обумовлена наявністю певного кола спеціальних прав

та обов'язків, якими вони наділені для виконання своїх службових повноважень; наділення їх підвищеною відповідальністю за порушення або неналежне виконання обов'язків; наявністю особливих пільг та соціально-правового забезпечення.

Серед науковців досі відсутній єдиний правовий підхід щодо визначення змісту таких понять, як “правовий статус” та “адміністративно-правовий статус”.

Наприклад, поняття “правовий статус” тлумачиться як: сукупність прав та обов'язків фізичних чи юридичних осіб [1, с. 44]; система закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків та відповідальності індивіда [2, с. 409; 3, с.81].

За допомогою застосування категорії “правовий статус” можливим є визначення співвідношення особи та права, за допомогою якого держава окреслює для суб'єкта межі можливої поведінки, його становище щодо інших суб'єктів права, і залежно від індивідуальних або типових ознак, які властиві суб'єктові, у праві відбивається повнота правового становища особи, її певна уніфікація або обмеження. По суті, правовий статус – це загальна, комплексно-універсальна, різноаспектна, цілісна категорія, що має чітку структуру та визначає принципи взаємодії між суб'єктами суспільних відносин, а також місце кожного в існуючій системі правових відносин. Із цього визначення можна виокремити такі риси, що характеризують термін “правовий статус”: чітка структурованість цієї категорії; глобальність та універсальність; обумовленість взаємозв'язку між суб'єктами суспільних відносин і визначення місця кожного суб'єкта у системі права [4, с. 95].

Немає однаковості серед правознавців і щодо визначення терміну “адміністративно-правовий статус”. Так, наприклад, Ю.О. Тихомиров адміністративно-правовий статус громадянина визначає як встановлені законом та іншими правовими актами права, обов'язки та відповідальність громадянина, яка забезпечує його участь в управлінні державою та задоволення публічних та особистих інтересів завдяки діяльності державних органів [5, с. 345–346]. Васильєв А.С. вважає, що зміст адміністративно-правового статусу громадянина – це конкретизовані й деталізовані конституційні права, свободи й обов'язки громадян, закріплені в нормах адміністративного права, а також гарантії реалізації цих прав і свобод, забезпечені механізмом їхнього захисту органами держави та місцевого самоврядування [6, с. 119; 3, с. 81].

Серед науковців виділяється “правовий статус працівника органів внутрішніх справ”, як це визначена у нормативно-правових актах система прав, свобод, обов'язків, обмежень, морально-правових вимог і гарантій професійної діяльності окремої категорії працівників служб та підрозділів системи МВС України, що виконують правоохоронні завдання в сфері охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та боротьби з правопорушеннями, їх соціально-правовий захист і особливості юридичної відповідальності [7, с. 48].

Одним із різновидів адміністративно-правового статусу особи є статус державного службовця правоохоронного органу під яким можна розуміти сукупність прав і обов'язків, гарантій, закріплених за державними службовцями правоохоронних органів законами, підзаконними нормативно-правовими актами, положеннями, посадовими інструкціями, статутами.

Таким чином, права є структурним елементом адміністративно-правового статусу державного службовця правоохоронного органу, який поряд із обов'язками та гарантіями розглядається як вихідний та загальноприйнятий елемент.

За одним із наведених у Словнику української мови значень “права” – це обумовлена певними обставинами

підстава, здатність, можливість робити, чинити що-небудь, користуватися чим-небудь [8].

Натомість в розумінні Порядку розроблення посадових інструкцій державних службовців категорій “Б” та “В”, затвердженого наказом Національного агентства України з питань державної служби 11.09.2019 р. № 172-19 права це можливість вчиняти дії чи бездіяльність під час проходження державної служби [9].

Щодо прав як елементу адміністративно-правового статусу державного службовця правоохоронного органу, то під ними розуміються гарантовані адміністративно-правовою нормою межі можливої або дозволеної поведінки особи, що встановлюється для забезпечення публічного інтересу та виконання визначених функцій державного органу. Права державного службовця правоохоронного органу конкретизуються через надані їм правомочності.

На думку М.І. Іншина для чіткого визначення статусу державного службовця, доцільно виділити серед елементів його статусу загальні та особливі (основні, неосновні або додаткові) права, обов'язки та обмеження, гарантії, економічне забезпечення та відповідальність [7, с. 45].

Вважаємо за можливе виокремити загальні права, яких набуває будь-який державний службовець, зокрема:

право на належні для роботи умови служби та їх матеріально-технічне забезпечення;

право на оплату праці залежно від займаної посади державної служби, результатів службової діяльності, стажу державної служби та рангу державного службовця;

право на відпустку, соціальне та пенсійне забезпечення відповідно до закону;

право на просування по службі з урахуванням професійної компетентності та сумлінного виконання своїх посадових обов'язків і т.д.

Спеціальними правами державних службовців правоохоронних органів, яких опосередковано специфікою служби в правоохоронному органі є:

право на отримання від державних органів, підприємств, установ та організацій, органів місцевого самоврядування необхідної інформації з питань, що належать до його повноважень, у випадках, встановлених законом;

право на безперешкодне ознайомлення з документами про функціонування підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності;

право на проведення службового розслідування за його вимогою з метою зняття безпідставних, на його думку, звинувачень або підозри;

право на носіння зброї;

право на застосування заходів державного захисту і т.д.

Перелік спеціальних прав державного службовця правоохоронного органу закріплено у законах та підзаконних нормативно-правових актах, якими врегульовано діяльність відповідного правоохоронного органу, положеннях про структурні підрозділи державних органів, посадових інструкціях, затверджених керівниками державної служби в цих органах, а також дисциплінарних статутах (за наявності). До прикладу, в Митному кодексі України [10], Положенні про Державну митну службу України, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227 [11] та ін.

В свою чергу права, якими наділені державні службовці правоохоронних органів можна класифікувати на певні різновиди, зокрема: за сферою впливу (на юридичні, економічні, соціальні, ідеологічні (морально-духовні), політичні тощо); за специфікою правового статусу (права, що властиві працівникам правоохоронних органів як державним службовцям (загальні), і ті, що забезпечують їхній особливий правовий статус як працівників правоохоронного органу в якому вони проходять службу).

У своїй сукупності загальні та спеціальні права утворюють єдиний елемент адміністративно-правового статусу державного службовця правоохоронного органу.

Висновки. Таким чином, можна прийти до висновків, що права як елемент адміністративно-правового статусу державного службовця правоохоронного органу розглядаються як гарантовані адміністративно-правовою нормою межі можливої або дозволеної поведінки особи, що встановлюється для забезпечення публічного інтересу та виконання визначених функцій державного органу.

Виокремлено: 1) загальні права, яких набуває будь-який державний службовець, та 2) спеціальні права державних службовців правоохоронних органів, яких опосередковано специфікою служби в правоохоронному органі.

Систему прав державних службовців правоохоронних органів складають: 1) конституційні права, та ті, яких закріплено в законодавстві про державну службу, що є загальними для усіх державних службовців; 2) права, яких закріплено спеціальними актами законодавства, якими врегульовано діяльність правоохоронних органів в цілому, або окремих правоохоронних органів, дія яких розповсюджується на усіх державних службовців правоохоронних органів або тільки на окремих, які проходять службу у відповідному правоохоронному органі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
2. Загальна теорія держави та права : [підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / [М.В. Цвік, О.В. Петров, Л.В. Авраменко та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Х. : Право, 2009. 584 с.
3. Золотарьова Я.С. Адміністративно-правовий статус державних службовців судових органів : теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2015 . Випуск 34. Том 2.
4. Панчишин А.В. Поняття, ознаки та структура категорії "правовий статус". *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. Ст. 95–98.
5. Тихомиров Ю.А. Курс адміністративного права и процесса / Ю.А. Тихомиров. М., 1998. 799 с.
6. Васильев А.С. Административное право Украины / А.С. Васильев. Х. : Одиссей, 2002. 288 с.
7. Іншин М.І. Поняття та елементи статусу державного службовця органів внутрішніх справ. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2770/Poniattia%20ta%20elementy%20statusu%20derzhavnoho%20sluzhbovtisia%20_inshyn%20_2006.pdf?sequence=2
8. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/pravo>.
9. Порядок посадових інструкцій державних службовців категорій "Б" та "В": наказ Національного агентства України з питань державної служби 11.09.2019 р. № 172-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1077-19/ed20190911#n22>
10. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20210328>
11. Положення про Державну митну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text>.